

KITEKINTÉS /OUTLOOK

A koronavírus-járvány hatása Kína megítélésére Közép-Európában. Hasonlóságok és különbségek a visegrádi országokban

The impact of the Covid pandemic on perceptions of China in Central Europe. Similarities and differences in the Visegrad countries

MATURA TAMÁS, SZUNOMÁR ÁGNES

MATURA Tamás: egyetemi adjunktus, Budapesti Corvinus Egyetem, Globális Tanulmányok Intézet; 1093 Budapest, Fővám tér 8.; tamas.matura@uni-corvinus.hu; <https://orcid.org/0000-0002-3166-1085>

SZUNOMÁR Ágnes: egyetemi docens, Budapesti Corvinus Egyetem, Globális Tanulmányok Intézet; 1093 Budapest, Fővám tér 8.; tudományos főmunkatárs, Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Világgazdasági Intézet; 1097 Budapest, Tóth Kálmán u. 4.; agnes.szunomar@uni-corvinus.hu; <https://orcid.org/0000-0003-0306-2103>

KULCSSZAVAK: Kína; Visegrádi Négyek; koronavírus-járvány; közvélemény; negatív érzelmek; pozitív érzelmek

ABSZTRAKT: A Nyugat és Kína között húzódó politikai és gazdasági törésvonalat minden korábbinál jobban elmélyítette a koronavírus-járvány. Azonban míg a nagypolitika és a gazdasági kapcsolatok kevésbé hatottak az európaiak Kínáról kialakított véleményére, addig a pandémia a társadalom minden szegmensét érintette, és komoly indulatokat váltott ki Pekinggel szemben. Az Európai Unió közvéleményének esetleges Kína-ellenes fordulata megnehezítheti a két gazdasági óriás közötti együttműködést, míg a geopolitikai feszültségek növekedése gyengítheti mindkét fél nemzetközi kapcsolatait. Ezért fontos megismerni e hangulatváltozás jellegét, mértékét és okait.

Tanulmányunk alapját egy reprezentatív nemzetközi közvélemény-kutatás adja, mely az Európai Unió tíz tagállama mellett Szerbiára és Oroszországra is kiterjedt, és országonként 1 500 válaszadóval, több mint 350 elemből álló kérdőív felhasználásával készült. Jelen tanulmány célja, hogy az említett közvélemény-kutatás során vizsgált európai országok közül a Visegrádi Négyek eredményeit kiemelve képet adjon a Kínával kapcsolatos véleményekről, illetve azokról a változókról, amelyek megmagyarázhatják a közhangulat alakulását. Eredményeink azt mutatják, hogy nincs olyan közös „visegrádi” változó, mely jelentősen befolyásolná a Kínáról kialakult képet. Igaz, az egyes országokban külön-külön felfedezhetők bizonyos jellemzők egy-két változó kapcsán, de ezek egyik esetben sem markánsak, illetve regionális összetetésben egymásnak ellentmondó eredményekkel is találkozhatunk.

Tamás MATURA: *assistant professor, Institute of Global Studies, Corvinus University of Budapest; Fővám tér 8., H-1093 Budapest, Hungary; tamas.matura@uni-corvinus.hu; <https://orcid.org/0000-0002-3166-1085>*

Ágnes SZUNOMÁR: associate professor, Institute of Global Studies, Corvinus University of Budapest; Fővám tér 8., H-1093 Budapest, Hungary; senior research fellow, Institute of World Economics, Centre for Economic and Regional Studies; Tóth Kálmán u. 4., H-1097 Budapest, Hungary; agnes.szunomar@uni-corvinus.hu; <https://orcid.org/0000-0003-0306-2103>

KEYWORDS: China; Visegrad Four; Covid pandemic; public opinion; negative sentiment; positive sentiment

ABSTRACT: The political and economic divide between the West and China has deepened as a result of the outbreak of the Covid pandemic. While large-scale politics and economic relations had less impact on Europeans' perceptions of China, the pandemic affected all segments of society, triggering strong feelings about Beijing. A possible anti-China turn in the EU public opinion could make multilateral cooperation between the two economic giants more difficult, while rising geopolitical tensions could weaken international relations between the two sides. It is therefore important to understand the nature, extent and causes of this switch in sentiments.

Our study is based on a representative international public opinion survey that covered ten Central and Eastern European EU Member States, plus Serbia and Russia, relying on a research questionnaire of 1500 respondents per country and more than 350 items. The aim of our article is to highlight the results of this survey, with a special focus on the Visegrad Four (V4) countries, to gain insights about the evolution of public opinion towards China and to identify the variables that may explain changing perceptions. Our results show that there are no common "Visegrad" variables that significantly influence the perception of China. It is true, however, that in each V4 country there are a few characteristic variables, but in none of the cases are they significant, and when compared regionally, the results are often contradictory.

In our opinion, the openness of the individual CEE countries – including the Visegrad Four – towards China has been influenced in many cases – and to varying degrees – by, for example, previous negative or positive experiences of cooperation with Chinese companies, criticism of EU institutions towards China, security policy or economic considerations, and the more active diplomacy of the United States in the CEE region. As a result of all these processes, there has been a gradual change in perceptions of China in several countries in the CEE region, including the V4, but this has mainly occurred at the government level, while no major pattern emerges at the level of society. It seems that Covid did not have any effect either in this regard. This also means that, although the Visegrad countries are linked historically, politically and have similar economic and geopolitical interests, the perceptions of the V4 societies are often not alike and there is no unified V4 position, especially when it comes to non-European actors and relations with them.

Bevezetés

A Kínai Népköztársaság – globális térnyerésével párhuzamosan – a kelet-közép-európai régióban is egyre aktívabbá vált az elmúlt két évtizedben. Folyamatosan bővültek a kapcsolatok Kelet-Közép-Európa és Kína között, és ma már kiterjednek a gazdaság, a politika és a társadalom számos területére, miközben egyre több érdemi tevékenységet foglalnak magukba (Karásková et al. 2020). Ezen együttműködések némelyike fokozatosan bontakozott ki, jól mérhető, és a tudományos szakirodalom is részletesen foglalkozott vele az elmúlt években. Vannak azonban a kapcsolatoknak olyan frissebb aspektusai is (ilyen például Kína megítélésének változása az elmúlt évek fejleményeinek hatására), melyek vizsgálata még kevésbé feldolgozott a nemzetközi, illetve a hazai szakirodalomban.

A kapcsolatok gazdasági dimenzióját a 2000-es évek eleje óta gyorsan fejlődő kereskedelem, a kínai működőtőke-befektetések növekvő beáramlása, illetve (újabban) a kínai vállalatok által végrehajtott, kínai kölcsönökből finanszírozott infrastrukturális projektek képezik (Garlick 2019; Szunomár 2018). E tekintetben Kelet-Közép-Európa és Kína kapcsolata sok hasonlóságot mutat Kína és más fejlődő, feltörekvő országok viszonyával. Kína kelet-közép-európai gazdasági jelenlétét az ázsiai óriás globális vagy fejlett világbeli szerepével összevetve ugyanakkor megállapítható, hogy Kína hatása a régiókban még mindig relatíve kicsi, bár az elmúlt két évtizedben valóban jelentősen megnőtt (Jakóbowski 2018; Matura 2021). Mivel a Kínai Népköztársaság és Kelet-Közép-Európa kapcsolata az ezredforduló előtti évtizedekben meglehetősen gyenge volt, ez mindenképp új jelenség, de semmiképpen sem váratlan: a globális gazdaság átalakulása és abban a kínai gazdaság fokozatos térnyerése, a Kelet-Közép-Európa által kínált új kihívások és lehetőségek, az Európai Unió bővülése, illetve a régió országainak tökevonzási stratégiái egyaránt felelősek Kína növekvő érdeklődéséért (Szunomár 2020). Ezt a folyamatot a 16+1 együttműködés, illetve az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés (*Belt and Road Initiative, BRI*) meghirdetése csak tovább erősítette.

A Kelet-Közép-Európa és Kína közötti kapcsolatok *politikai értelemben* is átalakultak az elmúlt két évtizedben. A fent említett 16 (a résztvevői kör változása miatt később 17, majd 14) +1 együttműködés szinte minden esetben a kelet-közép-európai országok és Kína közötti magas szintű politikai kapcsolatok erősödését eredményezte. Ugyanakkor ez soha nem többoldalú, hanem sokkal inkább kétoldalú keretek között történt, és az elkötelezettség szintjét nem a „+1” formátum, hanem az egyes kelet-közép-európai országok tevékenysége és döntései határozzák meg (Matura 2018; Turcsányi 2020). Noha a régióból például Magyarország és Szerbia is jó viszonyt ápol Kínával, a kelet-közép-európai kormányzatok nagy része szkeptikus a kelet-ázsiai hatalom régiós térnyerésével kapcsolatban, amely hozzáállás – nagy valószínűséggel – nem függetleníthető az Európai Unió vagy az Amerikai Egyesült Államok ugyanezen kérdés kapcsán megfogalmazott fenntartásaitól. Az Amerikai Egyesült Államok és Kína közötti rivalizálás ugyanis éppúgy tényezővé vált a Kelet-Közép-Európa és Kína közötti viszonyban, mint az Európai Unió megosztásának feltételezett kínai szándékával kapcsolatos nyugat-európai aggodalmak. E tényezők pedig sok esetben jelentős befolyással vannak az egyes kelet-közép-európai kormányzatok Kína-politikájának alakítására is (Karásková et al. 2020).

A kínai kapcsolatok *társadalmi aspektusa* a kevésbé dokumentált területek közé tartozik, melynek súlya a legutóbbi időig talán nem is volt annyira jelentős, mint a politikai vagy a gazdasági kapcsolatoké. Ugyanakkor az elmúlt években számos változás történt: egyértelműen nőtt például a Konfuciusz Intézetek száma a kelet-közép-európai országokban, gyarapodtak az ifjúsági, oktatási együttműködések, csakúgy, mint a kelet-közép-európai országok egyetemi hallgatói számára kínált kínai állami ösztöndíjak. A legtöbb kelet-közép-európai országban a

média is egyre kiemeltebben foglalkozik Kínával (Turcsányi et al. 2019). E média-jelenlét a koronavírus révén pedig korábban soha nem látott mértéket öltött.

A Nyugat és Kína között húzódó politikai és gazdasági törésvonal a Kelet-Közép-Európa és Kína közötti viszonyban is szerepet játszik. E törésvonalat pedig minden korábbinál jobban elmélyítette a koronavírus-járvány. Azonban, míg a nagypolitika és a gazdasági kapcsolatok kevésbé hatottak az európai társadalmak Kínáról kialakított véleményére, addig a pandémia a társadalom minden szegmensét érintette, és komoly indulatokat váltott ki Pekinggel szemben. Az Európai Unió, azon belül is a kelet-közép-európai országok közvéleményének esetleges Kína-ellenes fordulata megnehezítheti az együttműködést Kína és az Európai Unió, illetve Kína és a kelet-közép-európai régió között, és a geopolitikai feszültségek növekedése gyengítheti a felek egyéb nemzetközi kapcsolatait is. Éppen ezért fontos megismerni e „hangulatváltozás” jellegét, mértékét és okait.

A fentiek szellemében tanulmányunk célja, hogy egy közelmúltban végzett reprezentatív európai közvélemény-kutatás eredményeit felhasználva, abból a Visegrádi Négyek (V4) eredményeit kiemelve, képet adjon a Kínával kapcsolatos kelet-közép-európai vélemények alakulásáról, és feltérképezze azokat a változókat, amelyek megmagyarázhatják a Kínával kapcsolatban kialakult közhangulatot, illetve annak alakulását, módosulását.

A következő fejezetben bemutatjuk a kutatásunk háttérül szolgáló módszertant. Ezt követően röviden ismertetjük Kína és a visegrádi (V4) országok kapcsolatának főbb történeti jellemzőit és áttekintjük a kelet-közép-európai Kína-percepciókról elérhető szakirodalmat, illetve a témában készült különböző felméréseket. Az ezt követő fejezetben ismertetjük az elemzés eredményeit, végül néhány következtetést fogalmazunk meg az eredmények alapján.

Módszertan

Tanulmányunk alapját a Richard Turcsányi és kollégái által vezetett nemzetközi reprezentatív közvélemény-kutatói projekt adta, melyben jelen tanulmány egyik szerzője is részt vett. A kutatás az Európai Unió tíz tagállama mellett Szerbiára és Oroszországra is kiterjedt, a kutatás alapját képező kérdőív pedig több mint 350 elemből állt, így rendkívüli mélységben vizsgálta az érintett országok lakosságának Kínáról kialakult véleményét. Az NMS Market Research ügynökség által végrehajtott online adatfelvétel 2020 szeptembere és októbere, azaz a koronavírus-válság közepette készült, így alkalmas volt a pandémia hatásainak mérésére is. Minden országban legalább 1 500 válaszadótól vették fel az adatokat. A válaszadókat öt kritérium (nem, kor, iskolai végzettség, lakóhely és a lakóhely mérete) alapján, reprezentatív módon választották ki, az Eurostat adatai alapján. Összesen közel húszezer állampolgár válaszolt a kérdőívekben szereplő kérdésekre, melyeket a kutatásban résztvevő országlelősök fordítottak le a különböző nemzeti nyelvekre.

A kérdések közül jelen tanulmány szempontjából kiemelkedik a Kínával kapcsolatos negatív, illetve pozitív érzelmekre vonatkozó tétel, amelynek során 1-től 100-ig terjedő skálán jelezhették a válaszadók álláspontjukat. Egy másik fontos kérdés a Kínával kapcsolatos érzelmek változására vonatkozott, amelynek során a válaszadók egy hétpontos Likert-skálán (sokkal rosszabb; rosszabb; kissé rosszabb; nem változott; kissé jobb; jobb; sokkal jobb) jelezhették, hogy meglátásuk szerint miként módosult Kína megítélése az elmúlt három évben. Ezzel lehetővé vált a közelmúltban – többek között a koronavírus-válság hatására – beállt változások elemzése is. A harmadik lényeges kérdés pedig arra vonatkozott, hogy a válaszadók szerint mely szereplő (Kína, Oroszország, az Egyesült Államok vagy az Európai Unió) segített a legtöbbet nemzetüknek a koronavírus-járvány leküzdése során (Turcsányi et al. 2020).

A fentiek alapján módszertani szempontból elemzésünk a társadalomtudományok terén bevett statisztikai eszközöket alkalmazva egy közvélemény-kutatás primer és exkluzív adatait dolgozza fel, az eredményeket pedig a Kína-EU kapcsolatok szakirodalmának tükrében elemzi, értelmezi. Fő kutatási kérdéseink arra keresik a választ, hogy milyen kép alakult ki a cseh, lengyel, magyar és szlovák közvéleményben Kínáról 2020 végére; ez a kép miként változott a pandémia hatására; és végül azt is megvizsgáljuk, hogy milyen változók mentén alakulnak a Kínával kapcsolatos pozitív, illetve negatív érzelmek a négy ország lakossága körében.

Kína-V4 kapcsolatok a COVID-19 járványt megelőző évtizedben

A 2011-2012-ben létrehozott ún. 16+1 együttműködés célja szorosabb politikai és gazdasági kapcsolatok kialakítása volt a Kínai Népköztársaság és a kelet-közép-európai régió tizenhat országa között (Jakóbowskí 2018). A kezdeti sikerek ellenére – vagy éppen azzal összefüggésben – a kezdeményezés hamar a kritikák keresttüzebe került. Mind a nyugat-európai tagállamokban, mind a brüsszeli uniós intézményekben, majd végül az Amerikai Egyesült Államokban is aggodalmakat váltott ki. Az érintettek attól tartottak, hogy Kína gazdasági előnyökért cserébe megnyerte a régió országainak politikai szimpátiáját, és olyan erős befolyásra tett szert a térségben, amely veszélyezteti az Európai Unió kohézióját, de legalábbis közös Kína-politikájának integritását (Kaczmarski, Jakóbowskí 2017). Az egy évtizede tartó együttműködés azonban az elmúlt időszakban gyengülni kezdett, ami megkérdőjelezte ezen aggodalmakat, egyszersmind rávilágított arra, hogy Peking jelenléte a térségben közel sem olyan erős, mint azt sokan gondolták. A Kínai Népköztársaságnak nem sikerült strukturális függőségeket kialakítania Kelet-Közép-Európában. Több ország a csalódottságát fejezte ki a kézzelfogható gazdasági eredmények hiánya miatt, Litvánia pedig 2021 elején bejelentette távozását az együttműködés keretrendszeréből, melyet Lettország és Észtország kilépése követett. Sőt, a várakozások szerint 2023-ban Csehország is hasonló lépésre szán-

hatja el magát. Mindez felvetheti az együttműködés egzisztenciális válságát. Mindeközben az Amerikai Egyesült Államok figyelme is visszatért a térségbe: a Trump- és a Biden-kormányzat Kínával szembehelyezkedő politikája a kelet-közép-európai országokat válaszut elé állította számos stratégiai jelentőségű kérdésben (Brînză 2021).

A visegrádi országokban ráadásul a fontosabb ellenzéki politikai pártok egyike sem támogatja a Kínához fűződő kapcsolatok túl szorosra fonását. A kelet-ázsiai nagyhatalommal történő kapcsolatépítést jellemzően az éppen kormányzó politikai erők, illetve egy-egy politikai vezető preferálják, mint Miloš Zeman cseh elnök, Orbán Viktor magyar miniszterelnök, vagy Victor Ponta román kormányfő (Šimalčík et al. 2019). Ez egyúttal azt is jelenti, hogy Peking nem élvez organikus, pártokon átívelő támogatást a térségben, így amikor egy adott Kína-párti politikus kihullik a hatalomból, az szinte azonnal Peking pozíciójának megrendülését hozza magával, ahogy az napjainkban például cseh elnökválasztás kapcsán is látható.

Ami a kapcsolatok gazdasági oldalát illeti, a kereskedelmet vizsgálva azt láthatjuk, hogy a közép-európai uniós tagállamok (azok közül is dominánsan a V4 országok) Kínába irányuló exportja dinamikusan, évente átlagosan hét százalékkal nőtt a 16+1 együttműködés létrehozása óta. Ez örvendetes fejleménynek tűnhet, hiszen a Kínával folytatott kooperáció mellett szóló egyik legfontosabb érv a régió kivitelének erősítése és diverzifikálása volt. Ugyanakkor, az elmúlt évek nagyszabású külkereskedelmi bejelentései és eseményei ellenére Kína továbbra sem tartozik a térség országainak legfontosabb partnerei közé, mivel az érintett államok kivitelének még 2020-ban is csupán átlagosan 1,64 százaléka irányult a kelet-ázsiai országba. Hiába nőtt ugyanis viszonylag gyorsan a kelet-közép-európai országok Kínába irányuló exportja, ha közben minden más térséggel is egyre élénkebb kereskedelmet folytatnak, vagyis a kínai piac súlya a teljes kivitelben csak kismértékben nőtt. Míg 2012-ben a vizsgált országok összesített exportjának mindössze 1,28 százaléka került Kínába, ez az arány 2020-ra csak 1,64 százalékra nőtt, tehát továbbra is elhanyagolható maradt. Mindeközben az Európai Unió teljes kivitelének 2012-ben 3,26 százaléka, 2020-ban pedig már 4,34 százaléka irányult a Kínai Népköztársaságba (UNCTAD 2020).

A kereskedelem mellett fontos gazdasági együttműködési terület a működőtőke-befektetések (FDI) kérdése. E téren is a fent említetthez hasonló kép rajzolódik ki: a kelet-közép-európai országok továbbra sem vonzottak nemzetgazdasági szempontból jelentős mennyiségű kínai tőkét. Bár az FDI állományi és folyó szemléletű adatai kapcsán a szakirodalom súlyos bizonytalanságokkal küzd, a közelmúltban elvégzett kutatások azt bizonyítják, hogy az Európai Unió kelet-közép-európai tagállamaiban – így Magyarországon is – a Kínából érkező működőtőke állománya messze elmarad a nyugat-európai államokban megvalósított befektetések szintjétől. A kínai FDI Nyugat-Európa öt legnagyobb gazdaságában (Németország, Egyesült Királyság, Franciaország, Olaszország és Spanyolország) lényegesen

nagyobb volumenű, és a teljes FDI állományon belüli relatív aránya is csupán két kelet-közép-európai tagállamban – Magyarországon és Romániában – nagyobb némileg az Egyesült Királyság, Franciaország vagy Németország értékénél. Ugyanakkor – még a legnagyobb becslések szerint is – a magyar és a román esetben is az összes befektetett külföldi működőtőke csupán alig négy százaléka származott Kínából 2021-ben (Matura 2021).

A fentiek alapján elmondható, hogy gazdasági szempontból a visegrádi országok egyikében sem játszik jelentős gazdasági szerepet Kína, az elmúlt évtized első felében tapasztalt, Kínával kapcsolatos felfokozott várakozások csalódásba csaptak át az évtized végére. Ez alól csupán Magyarország jelent részleges kivételt, ahol ugyan szintén nem teljesült be a Kínával kapcsolatos gazdasági csodavárás, de a kormányzati kommunikáció továbbra is pozitív színben tünteti fel a kétoldalú kapcsolatokat.

Kína-V4 kapcsolatok és Kína kelet-közép-európai megítélése

Bár a visegrádi (V4) országokat számos hasonlóság fűzi össze, mégis sok szempontból különböznek. Különösen igaz ez a Kínához fűződő viszonyukra, hiszen e négy ország között éppúgy találunk a kínai kapcsolat iránt elkötelezett szereplőt, mint a relációt fenntartásokkal kezelő, sőt, gyanakvó magatartást, vagy épp semleges álláspontot.

Csehország gyakorlatilag a kezdetektől fogva kritikusan viszonyult Kínához, az elmúlt évek során számos kérdésben kritizálta az országot, akár az emberi jogok megsértése, akár a kínai technológiai vállalatok előretörésének lehetséges veszélyei miatt. A cseh politikai spektrum ugyanakkor megosztott a Kína-kérdés kapcsán, s a Kína-barát hozzáállás – a cseh köztársasági elnöknek köszönhetően – éveken át egészen magas szinten is képviseltette volt. Szlovákia ezzel szemben sokáig semlegesnek mutatkozott a Kína-kérdésben. Tekintettel arra, hogy a kínai vállalatok kevésbé célozták a V4 országcsoport legkisebb tagját, e semlegesség fenntartása egy darabig nem volt különösebben nehéz. Az utóbbi időben ugyanakkor – különösen a Huawei-jel kapcsolatos amerikai és európai aggodalmak megjelenése óta – mintha Pozsony is igyekezne tartani az egy lépés távolságot Kínától.

Lengyelország korábban nagyobb lelkesedést mutatott a kínai kapcsolatok fejlesztése iránt, gazdasági hasznot remélve az együttműködésből, de a közelmúltban – részint a várt gazdasági eredmények elmaradása, részint biztonsági szempontok miatt – már óvatosabb, sőt kritikussabb álláspontot képvisel. Mivel Lengyelország számára a fő fenyegetést Oroszország jelenti, annak feltartóztatásában pedig az Amerikai Egyesült Államok az ország első számú partnere, a washingtoni nyomás ugyancsak szerepet játszhatott a kínai kapcsolatok lazításában. A magyar kormányok ugyanakkor – politikai irányultságtól függetlenül – több mint két évtizede dolgoznak a kínai reláció fejlesztésén. A Kínával fenntartott

gazdasági kapcsolatok fejlesztése érdekében tett lépések mellett számos politikai kérdésben (például a fegyverembargó feloldása, a piacgazdasági státusz megadása, szigetviták, vagy épp az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés kapcsán) is Kína érdekében foglaltak állást.

A Kína és a kelet-közép-európai országok közötti két-, illetve többoldalú kapcsolatokat feldolgozó szakirodalom – párhuzamosan a bevezetésben említett folyamatokkal – jelentősen gyarapodott az elmúlt években. E publikációk többsége a kapcsolatok politikai, gazdasági, esetleg kulturális aspektusaival foglalkozik, azaz például a kereskedelmet, a befektetéseket, a politikai vagy diplomáciai viszony alakulását vizsgálja, valamint a kínai puha hatalom közép-európai megnyilvánulásait elemzi. Kína felemelkedésének és nemzetközi szerepének közép-európai fogadtatása, illetve Kína szerepének értékelése kapcsán azonban eddig csupán néhány elemzés született.

Az első kísérletek között említhető jelen tanulmány szerzőpárosának munkája (Matura, Szunomár 2016), melynek keretében a V4 országok egyetemi hallgatóinak Kína-percepcióját vizsgálták meg. A kutatás alapjául szolgáló kérdőív 29 kérdésből állt, amelyek közül hat a válaszadók személyes hátterére (nem, életkor, politikai attitűd stb.) vonatkozott, míg a fennmaradó 23 kérdés Kína politikai és gazdasági megítélésére terjedt ki. A kérdőív online formában jutott el a V4 országok számos egyetemére. Bár a válaszadók száma 300 alatt maradt, tehát a felmérés semmiképpen sem tekinthető reprezentatívnak, mégis betekintést nyújtott a kelet-közép-európai régió fiatalabb generációinak felfogásába. A kutatás szerint a V4 országok egyetemi hallgatói összességében semleges álláspontot képviseltek Kínával, a Kínába vetett bizalommal, illetve a Kínával történő együttműködéssel kapcsolatban, miközben Pekinget többnyire országuk partnerének tekintették. Peking gazdasági szerepe, valamint Kína és a kelet-közép-európai országok kétoldalú gazdasági kapcsolatai fontosabbnak tűntek az egyetemisták számára, mint a politikai viszony. Annak ellenére, hogy összességében inkább negatív véleményük volt a kínai politikai rendszerről és az emberi jogok helyzetéről, csak egy kisebbség sürgetett volna változásokat. A válaszadóknak hasonlóan semleges álláspontjuk volt a hazájukban élő kínai kisebbséggel és Kína felemelkedésének lehetséges következményeivel kapcsolatban. Annak ellenére, hogy a legtöbben úgy vélték, az Amerikai Egyesült Államok egyelőre erősebb Kínánál, a többség úgy gondolta, hogy Kína végül megelőzi az Amerikai Egyesült Államokat és a világ vezető hatalmává válik.

Az Eurobarometer 2017-ben készült felmérése is hasonló képet festett a közép-európai országok Kínával kapcsolatos beállítódásáról. A magyar válaszadók 50 százaléka, a lengyelek 48 százaléka, a szlovákoknak pedig 44 százaléka bírt negatív véleménnyel Kínáról, miközben a semleges álláspontúak és a pozitív Kínaképpel rendelkezők relatív kisebbségbe szorultak mindhárom országban. Csehország viszont – az egész európai mezőnyből kiemelkedve – már ekkor is a leginkább Kína-ellenes közvéleménnyel rendelkezett, hiszen – szemben az alig 25 százaléknyi

pozitív véleménnyel – a válaszadók 69 százaléka negatívan viszonyult Kínához (EC 2017).

Valamivel kedvezőbb következtetésre jutott az International Republican Institute szintén 2017-ben készült elemzése. Eredményeik szerint a lengyel és szlovák válaszadók relatív többsége (bár így is csupán 36, illetve 31 százaléka) szerint fontos országuk számára a Kínához fűződő erős kapcsolat. A cseh és magyar válaszadók viszont épp ellenkezőleg látták ezt, hiszen relatív többségük (36, illetve 32 százalék) szerint nem fontos országuk számára a Kínával ápolt szoros kapcsolat (IRI 2017). Igaz, e felmérés és az Eurobarometer adatai nem feleltethetők meg egymásnak, hiszen attól, hogy valakinek negatívak az érzelmei Kínával kapcsolatban, még gondolhatja úgy, hogy országának érdekében áll a Pekinghez fűződő viszony erősítése.

A Kína-Kelet-Közép-Európa Intézet (China-CEE Institute) 2017 ősze óta készít átfogó közvélemény-kutatásokat arról, hogy a kelet-közép-európai országok állampolgárai hogyan tekintenek Kína fejlődésére. Reprezentatív felméréseket készítenek, országonként 1 000 kérdőívvel, minden felnőtt korcsoportban, és az eredményeket a weboldalukon publikálják. A 2020. évi felmérés eredményei szerint a kelet-közép-európai országok állampolgárai gyorsnak ítélik Kína fejlődését, illetve Kína globális szerepének növekedését is. Az egyes országok és Kína kapcsolatát firtató kérdésekre adott válaszok azt mutatják, hogy a legszorosabbnak a szerb, magyar és görög válaszadók érzik a viszonyt, míg a legkevésbé szoros kapcsolatot a balti országok és Észak-Macedónia állampolgárai érzékelik. A Kína és Kelet-Közép-Európa közötti együttműködést a régió lakosságának több mint fele ismeri, a leginkább informáltak közülük a magyarországi, a montenegrói és a lengyelországi válaszadók bizonyultak, míg a legkevésbé a balti országokban és Horvátországban tudják az együttműködésről. Az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés hatását már csak a régió lakosságának 38 százaléka értékeli gyümölcsözőnek az elkövetkező öt évre előre tekintve (ezen a téren Szerbia, Görögország és Bulgária jár az élen), 11 százalék gondolja szerényebb hatásúnak, míg hat százalék nem számol semmilyen hatással (a többi válaszadó semleges álláspontot képvisel) (Xin 2021).

Egy frissebb tanulmány a Kína-Kelet-Közép-Európa Intézet felméréséhez hasonlóan a 16+1 együttműködésben eredetileg részt vevő EU-tagállamok Kínáról alkotott képének feltérképezésére vállalkozott. Azt vizsgálta, hogy a 16+1 együttműködés révén erősödött-e a kelet-nyugati megosztottság az Európai Unión belül. A kutatás módszere ebben az esetben is közvélemény-kutatás volt, az összegyűjtött adatok kapcsán pedig a szerzők gyakorlatilag ugyanarra jutottak, mint amire a fenti közvélemény-kutatás adataiból is következtethetünk: ezidáig nem alakult ki egységes 16+1 álláspont a kelet-közép-európai régióban Kínáról, azaz az egyes országok lakosságának véleménye Kína kapcsán eltérő. A közvélemény-kutatási adatok segítségével beazonosított hasonlóságok és eltérések alapján a szerzők négy kategóriába sorolták a kelet-közép-európai országokat: megkülön-

böztettek Kína-barát, Kína-semleges, Kína-polarizált és Kína-szkeptikus viszonyulási formákat (Suetyi, Yidong 2022).

A fent említett kutatásokat leszámítva nem igazán találni olyan felméréseket, amelyek összehasonlító módon vizsgálnák kifejezetten a kelet-közép-európai régió, illetve egyes kelet-közép-európai országok Kína-percepcióját, ugyanakkor vannak olyan nemzetközi felmérések, amelyek érintik e régió országait is. E globális felmérések kevésbé mélyednek el a régió sajátosságaiban, illetve nem is feltétlenül terjednek ki minden egyes kelet-közép-európai országra, a V4 országokat azonban jellemzően ezek is feltérképezik. A Pew Research Center például rendszeresen készít globális attitűd felméréseket (Global Attitude Survey). A 2019 decemberében készült, közel 39 ezer válaszadót kérdező vizsgálat a világ 34 országát fedte le, fejlett és fejlődő régiókat egyaránt. A kutatás eredményeit ismertető jelentésből (Silver, Devlin, Huang 2019) kiderül, hogy a megkérdezettek 40 százaléka kedvező véleménnyel van Kínáról, szemben a kedvezőtlen véleményű 41 százalékkal. S bár a legtöbb országban a megkérdezettek többsége egyetért abban, hogy Kína globális befolyása jelentősen nőtt az elmúlt időszakban, ez nem feltétlenül jár együtt a Kína felemelkedésével kapcsolatos pozitív vélekedéssel. A Kínáról alkotott dél-, nyugat- és észak-európai vélemények többségében negatívak: bár a görögök 51 százaléka pozitívan vélekedett az ázsiai országról, a válaszadók többsége negatív értékelést adott: Spanyolországban 53 százalék, Svédországban 70 százalék volt kedvezőtlen véleménnyel Kínáról, a többi európai ország e két álláspont között helyezkedett el. Míg tehát a dél-, nyugat- és észak-európai vélemények nagyjából egységesek voltak, addig a kelet-közép-európai országok már megosztottabbnak bizonyultak. A bolgárok, lengyelek és litvánok véleménye inkább kedvező volt, Magyarország esetében a kedvező és kedvezőtlen álláspontok aránya kiegyensúlyozottnak mutatkozott, a szlovákok nagy része és a csehek elsősorban többsége ugyanakkor kedvezőtlen véleménnyel volt Kínáról. A jelentésből kiderült továbbá az is, hogy a megkérdezett országok többségében a fiatalok általában pozitívabban vélekednek Kínáról: a 34-ből 20 ország esetében voltak kedvezőbb véleménnyel a 18–29 év közötti felnőttek, mint az 50 év felettek. A következő Pew felmérés 2021-re jelentős negatív elmozdulást rögzített. A vizsgált fejlett országok mindegyikében látványosan megnőtt a Kínáról negatív véleménnyel bírók aránya: Spanyolországban 63, Svédországban 83 százalékra ugrott, Lengyelországban elérte az 55 százalékot, és Magyarországon is abszolút többségbe kerültek a Kínával ellenszenvezők. Azt az adatok alapján azonban nem lehet egyértelműen megállapítani, hogy a közvélemény erősödő negatív érzései Pekinggel szemben mennyiben köthetők a koronavírus-járványhoz. Nagyon valószínű, hogy a pandémia és annak Kína általi kezelése lehetett a legjelentősebb tényező a kedvezőtlenebb vélemények kialakulásában, de emellett más negatív hírek is megjelentek Kínával kapcsolatban a vizsgált időszakban (Silver, Huang, Clancy 2022).

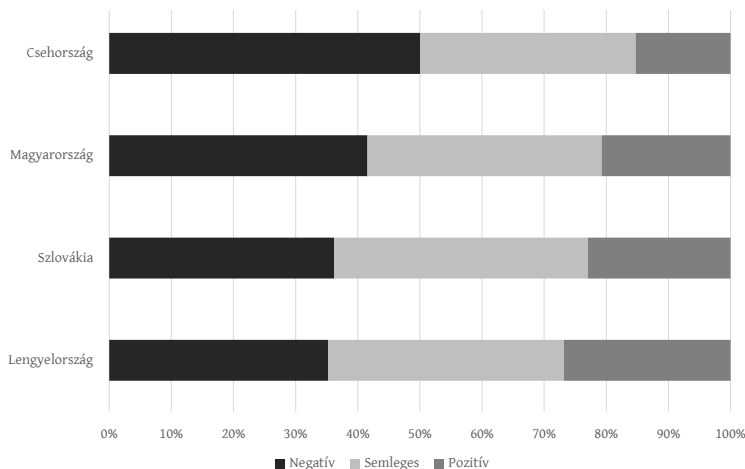
A Kínáról kialakult kép és annak változása a V4 országokban

E fejezet a közvélemény-kutatás nyers adatait feldolgozva azt kívánja bemutatni, hogy egyrészt miként viszonyultak a válaszadók 2020 második felében Kínához, másrészt hogyan érzékelték a koronavírus-járvány által okozott változásokat, végül pedig arra keresi a választ, hogy mely változók mentén alakult Kína pozitív, illetve negatív megítélése. Elemzésünk kiindulási alapjául a közvélemény-kutatás összeurópai eredményeit ismertető tanulmány szolgált (Turcsányi 2020).

Kína megítélése

Ahogy a szakirodalom áttekintése alapján már sejthető volt, a térségünk és a Kínai Népköztársaság között egy évtizede zajló politikai és gazdasági együttműködés dacára a Kínáról kialakult kép továbbra is kedvezőtlen. Az 1. ábráról leolvasható, hogy a cseh lakosság körében tapasztalható a legnegatívabb összkép, hiszen ott – Vaclav Havel örökségét követve – a rendszerváltás óta a nemzeti identitás részét képezi a kommunizmussal és az autoriter rendszerekkel szembeni erős szembenállás. Ezt jól példázza, hogy a 16 (17, 14) +1 együttműködés ellenére az elmúlt évtizedben több alkalommal is előfordultak diplomáciai botrányok. Egy-egy kínai tisztségviselő látogatása látványos ellenérzéseket váltott ki a prágai lakosokból, fekete festékekkel öntötték le a Kínai Népköztársaság nemzeti zászlaját vagy éppen a tibeti zászlót tüzték ki közintézmények kapujára. Ugyanitt jellemző a pozitív képpel rendelkezők legkisebb aránya, azaz a cseh társadalom viszonylag egységesen szembehelyezkedik Pekinggel, amit az elmúlt év

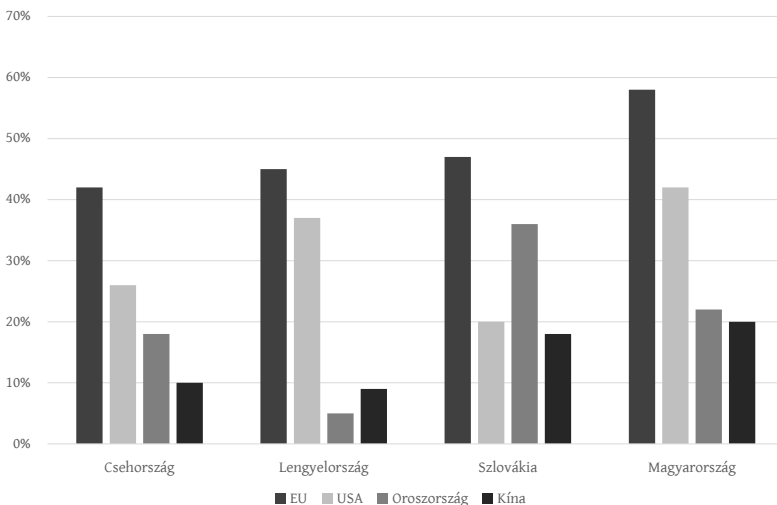
1. ábra: Kína megítélése a visegrádi országokban
Perceptions of China in the Visegrad countries

Forrás: a szerzők saját szerkesztése Turcsányi (2020) alapján

belpolitikai eseményei is jól tükröznek, legyen szó akár a cseh házelnök tajvani látogatásáról, vagy a kalózpárti prágai polgármester Pekinggel szembeni fellépéséről. Figyelemre méltó, hogy a felmérés során még Oroszországnál is alacsonyabb eredményt ért el Kína: igaz, az adatfelvétel az orosz-ukrán háború előtt történt. A 2. ábra adataiból az is kiviláglik, hogy a cseh közvélemény általában kevésbé bízik a nagy nemzetközi szereplőkben, hisz még az Európai Unióba vetett bizalom is csupán a megkérdezettek alig több mint 40 százalékára jellemző, és az Amerikai Egyesült Államok sem szerepelt jól a felmérésben.

2. ábra: A nagyhatalmakban megbízó válaszadók aránya a visegrádi országokban
Percentage of V4 respondents who have confidence in great powers

Forrás: a szerzők saját szerkesztése Turcsányi (2020) alapján

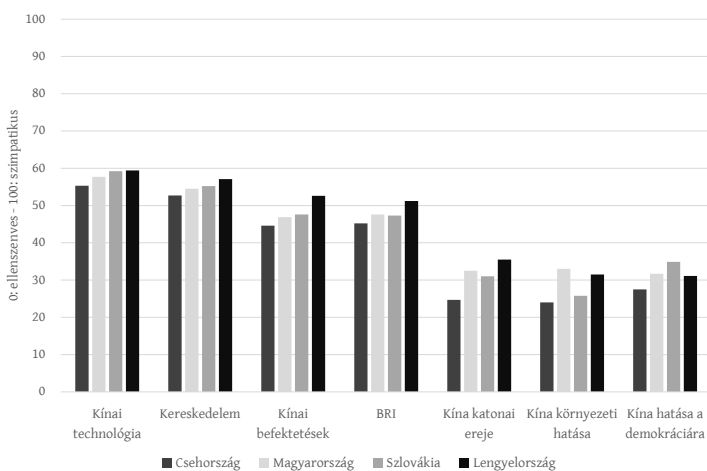
A cseh helyzethez képest nagyobb meglepetést okoz, hogy a V4 országok közül a magyar a második leginkább Kína-ellenes érzelmet felvonultató társadalom, miközben a magyar kormány az elmúlt évtizedben Peking egyik legfontosabb politikai támogatójává vált az egész Európai Unióban, és a központi kommunikációban is itt festik a leginkább pozitív képet Kínáról, illetve Peking koronavírus-járvány során nyújtott segítségéről. Némiképp ellentmondásos, hogy ellenszenvük dacára a megkérdezett magyarok 20 százaléka megbízik Kínában, igaz – szemben a csehekkel – egyúttal a magyarok bíznak legjobban az Európai Unióban (59%) és az Amerikai Egyesült Államokban (42%) is. Még azok sem bíznak tehát Kínában, akik egyébként semlegesek az ország megítélése kapcsán.

A magyarországihoz képest egyszerre kedvezőbb és negatívabb a Kínáról kialakult kép Lengyelországban és Szlovákiában. Bár mindkét országban alacsonyabb a Kínával szemben negatív érzelmet tanúsítók aránya (és magasabb a pozitívan viszonyulóké), mégis nagyon csekély azok száma, akik megbíznak Pekingben.

Ez különösen látványos Lengyelország esetében, amit jól magyaráz az Oroszországgal kapcsolatos gyenge bizalom összekapcsolása Kínával. Vagyis, a lengyelek valószínűleg úgy gondolkodnak, hogy bár Kína számukra kevésbé ellenszenves, az orosz-kínai kapcsolatok szorossága (és az USA-Kína kapcsolatok feszültsége) miatt egyáltalán nem bíznak Pekingben (2. ábra). A lengyel helyzettel szemben Szlovákiában fordított összefüggés rajzolódik ki: azok, akik jobb véleménnyel vannak Oroszországról, egyben Kínát is jobban kedvelik, tehát az orosz eredmények húzák felfelé Kína pontjait is.

A fent részletezett nemzeti eltérések mellett is fontos hangsúlyozni, hogy összességében Kína megítélése és az országba vetett bizalom nagyon alacsony szinten marad mind a négy V4 társadalomban. Ez még hangsúlyosabban kirajzolódik, ha az egyes, Kínával kapcsolatos specifikus témakörökre érkezett válaszokat vizsgáljuk. A 3. ábra hét téma megítélését mutatja be, amelyek közül kettő gyengébb, további három pedig erős ellenszenvet váltott ki a válaszadókban, és csupán két témával kapcsolatos érzelmek értek el több mint 50 pontot a 100-ból, azaz e kettő megítélése tekinthető pozitívnak. A „kínai technológia” témaköréről mind a négy vizsgált országban viszonylag kedvező kép alakult ki, ami valószínűsíthetően az elmúlt években elterjedt kínai elektronikai eszközöknek, továbbá a kelet-ázsiai országból érkező, modern technológiát érintő híreknek köszönhető. Szintén aránylag pozitív képe van a V4 lakosságnak a Kínával folytatott kereskedelemről, bár valószínűsíthetően szinte bármely országgal folytatott cserekapcsolatok hasonló eredményeket értek volna el, tekintettel arra, hogy „az üzlet az üzlet”, és egy kevésbé átpolitizált témáról van szó. A kínai befektetések és az Egy Övezet, Egy Út Kezdeményezés megítélése már három V4 országban is a negatív

3. ábra: Kínával kapcsolatos témák megítélése a visegrádi országokban
Perceptions of China-related issues in the Visegrad countries

Forrás: a szerzők saját szerkesztése Turcsányi (2020) alapján

tartományban végzett. A viszonylag semleges lengyelországi megítéléshez hozzájárulhatott, hogy az elmúlt években egyedül a lengyelek részesültek kézzelfogható előnyökben az országon áthaladó, Kínát Nyugat-Európával összekötő vasútvonalnak köszönhetően.

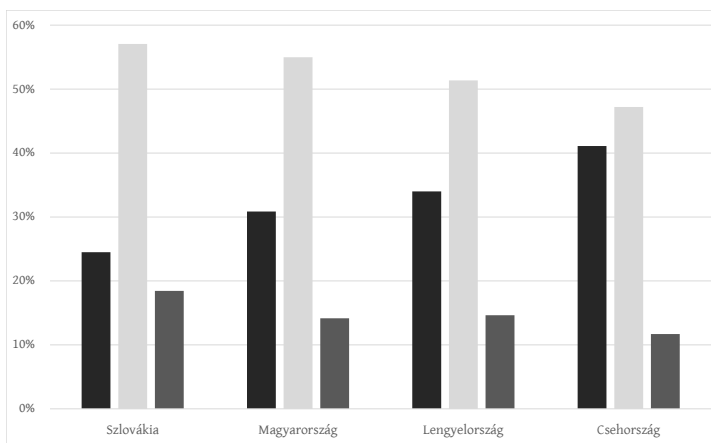
A három világpolitikai jelentőségű és egyben értékválasztást is jelentő témakör esetében azonban meredeken zuhan Kína megítélése mind a négy országban. Kína katonai ereje, környezetvédelmi helyzete és a világ demokráciáira gyakorolt hatása egyaránt nagyon alacsony pontszámot ért el, azaz ezeken a területeken a legerősebb az ellenszenv Peking politikájával szemben.

A járvány hatása Kína megítélésére

A 4. ábrán látható, hogy az adatfelvételt megelőző években Kína megítélése tovább romlott mindegyik V4 ország esetében. Ez minden bizonnyal a koronavírus-járványnak, illetve a pandémia által előidézett válságnak köszönhető, de valószínűleg nem független olyan egyéb tényezőktől sem, amelyek egyrészt a 3. ábrán is szerepelnek, másrészt kapcsolódnak egyes belpolitikai eseményekhez, esetleg a hongkongi vagy a hszingcsiangi helyzethez. A legenyhébb negatív irányú elmozdulást Szlovákia esetén tapasztalhatjuk, míg a cseh társadalom körében romlott leginkább a Kínáról kialakult kép. Történt mindez annak dacára, hogy az összes országban érzékelték a Kínából érkező egészségügyi felszerelések fontosságát a járvány elleni küzdelemben, sőt Csehországban Kína megítélése e téren még az Európai Uniót is megelőzte (5. ábra).

Látszólagos ellentmondás fedezhető fel Kína romló megítélése és a járvány elleni intézkedések kapcsán nyújtott segítségének elismerése között. A 6. ábrán

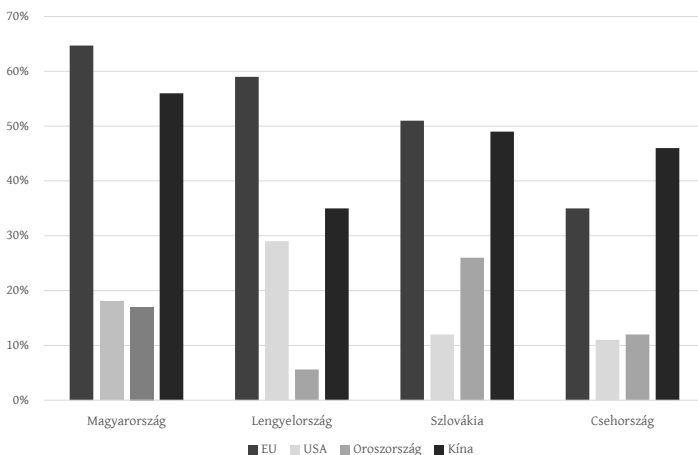
4. ábra: Kína megítélésének változása az elmúlt három évben
Changes in perceptions of China over the past three years

Forrás: a szerzők saját szerkesztése Turcsányi (2020) alapján

5. ábra: A nagyhatalmak koronavírus-járvány elleni küzdelemben nyújtott segítségét elismerők aránya a visegrádi országokban

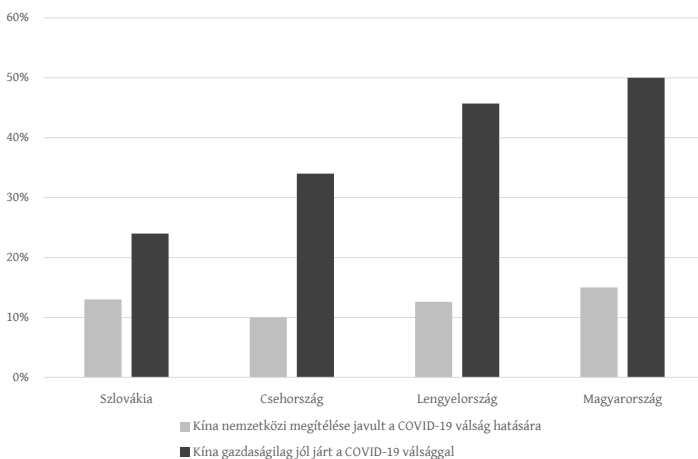
Percentage of Visegrad countries' respondents acknowledging the help of great powers in the fight against the Covid pandemic

Forrás: a szerzők saját szerkesztése Turcsányi (2020) alapján

6. ábra: Kína megítélésének változása a koronavírus-járvány hatására

Changing perceptions of China in the wake of the Covid outbreak

Forrás: a szerzők saját szerkesztése Turcsányi (2020) alapján

jól látható, hogy mind a négy ország lakossága szerint ártott a Kínáról kialakult nemzetközi képnek a koronavírus-járvány és az azt kísérő válság, a lakosság egy jelentős része (Magyarországon az abszolút többség) szerint pedig Peking gazdasági hasznot húzott a pandémiából. Azaz, hiába tartották sokan fontosnak a Kíná-

ból érkező egészségügyi felszereléseket, úgy gondolják, hogy ez üzleti előnyt jelentett a kínai fél számára, tehát nem altruista és önzetlen segítségként vagy adományként fogták fel e szállítmányokat.

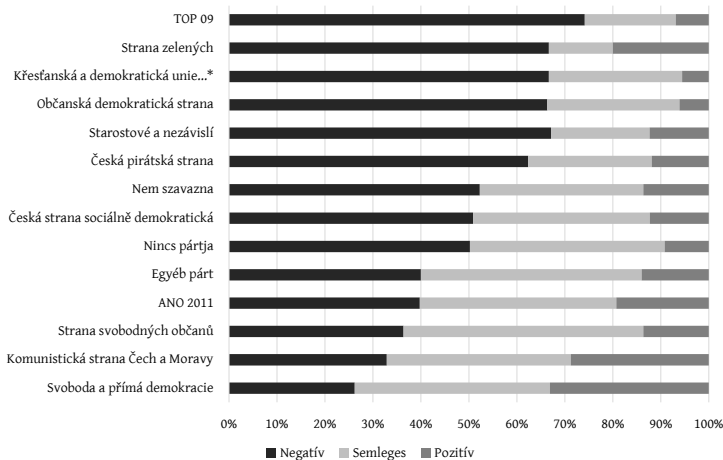
A Kína megítélését magyarázó változók

Kutatásunk egyik legérdekesebb felismerése az volt, hogy – a felmérésben szereplő több mint 350 kérdés dacára – alig fedezhető fel olyan Kínától független változó, amely magyarázó erővel bírna a Kínáról kialakult kép kapcsán. A válaszadók nemének, életkorának vagy éppen iskolai végzettségének alig volt hatása arra, hogy Kína kapcsán negatív, semleges vagy inkább pozitív véleménynek adtak-e a hangot. A Kínai Népköztársasággal szemben ellenszenvvel viseltetők között némileg felülreprezentáltak a nők, míg a férfiak hajlamosabbak pozitívabban szemlélni a kelet-ázsiai országot mind a négy V4 országban. Az iskolai végzettség terén már nem rajzolódik ki egységes kép, hiszen míg Lengyelországban és Szlovákiában a diplomások között arányaiban kevesebben fejtettek ki negatív véleményt Kínával szemben, Csehországban éppen a felsőfokú végzettségűek felülreprezentáltak e téren, Magyarországon pedig marginális a különbség.

Az alapvető értékválasztást tükröző kérdések (például a kommunizmushoz, a kapitalizmushoz, a demokráciához vagy az autoriter rendszerekhez fűződő viszony) esetében sem mutatható ki mind a négy országra kiterjedő egységes tendencia. A cseh válaszadók között a Kínával szemben elfogadóbbak az átlagosnál megértőbbnek mutatkoztak a kommunizmussal és az autoriter rendszerekkel kapcsolatban is, és kevésbé lelkesednek a demokrácia, a liberalizmus és a kapitalizmus iránt, ami logikus összefüggésnek tűnik. Lengyelországban, Szlovákiában és Magyarországon ugyanakkor épp ellenkező kép rajzolódik ki: ezekben az országokban a Kína kapcsán pozitívabb érzelmekről beszámolókkal egyúttal a kapitalizmust, a demokráciát és a liberalizmust is jobban kedvelik, igaz, némi képzavarral, egyben az autoriter rendszereket is jobban elfogadják. Érdekes módon a nacionalizmus, illetve az európai közösséghez való kötődés semmilyen kimutatható hatással nincs a Kínáról kialakult képre, ami valószínűleg a nagy földrajzi távolság és a közös történelmi múlt, a konfliktusok hiányára vezethető vissza.

Egy fokkal kevésbé bizonytalan kép rajzolódik ki Kína megítélése kapcsán a válaszadók pártállása alapján. Csehországban a liberális, kereszténydemokrata és jobbközép pártok szavazói a leginkább elutasítók Kínával szemben, míg a baloldali pártok a középmezőnyben helyezkednek el, a populista és szélsőséges pártok (akár jobb-, akár baloldali) szavazói körében pedig a legalacsonyabb (bár még így is magas) szintű a Kínával szembeni ellenszenv (7. ábra). Szlovákiában is jellemzően a jobboldali pártok szavazói között legmagasabb Kína elutasítottsága (8. ábra), de a spektrum másik végén nem a szélsőségesek, hanem a magyar nemzeti-ség képviselői állnak. A részükről tapasztalható erősen pozitív álláspontot Kína irányába valószínűleg sokkal inkább a magyar, mintsem a szlovák belpolitika ha-

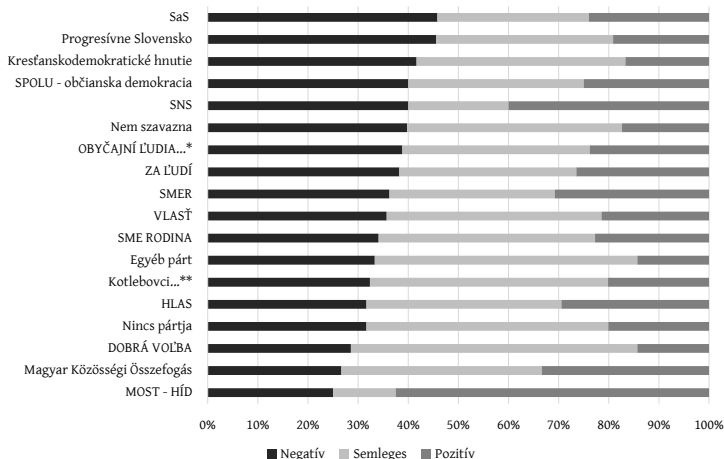
7. ábra: A csehországi pártok szavazóinak véleménye Kínáról
Czech voters' views on China by party preference

* Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová
Forrás: a szerzők saját szerkesztése Turcsányi (2020) alapján

tározza meg. Lengyelországban szintén a konzervatív pártoknál látható a legnagyobb arányú elutasítás Kínával szemben (9. ábra), bár éppen a magát kommunistaellenes és nacionalista pártként definiáló Konfederacja kapcsán meglepő a Kínát támogatók magas aránya, amit leginkább szavazóik rendpárti érzelmei magyarázhatnak. Mindemellett Kína elutasítottasága a baloldali Lewica és a centrista Koalicja Obywatelska szavazói között a legalacsonyabb.

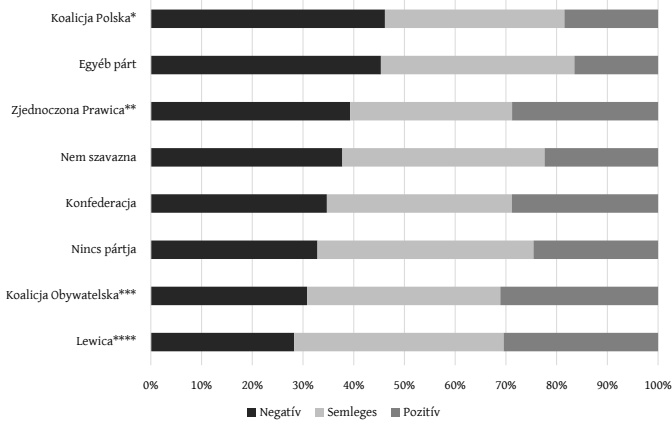
8. ábra: A szlovákiai pártok szavazóinak véleménye Kínáról
Slovak voters' views on China by party preference

* OBYČAJNÍ ĽUDIA a nezávislé osobnosti, NOVA, Kresťanská únia; ** Kotlebovci – Ľudová strana Naše Slovensko
Forrás: a szerzők saját szerkesztése Turcsányi (2020) alapján

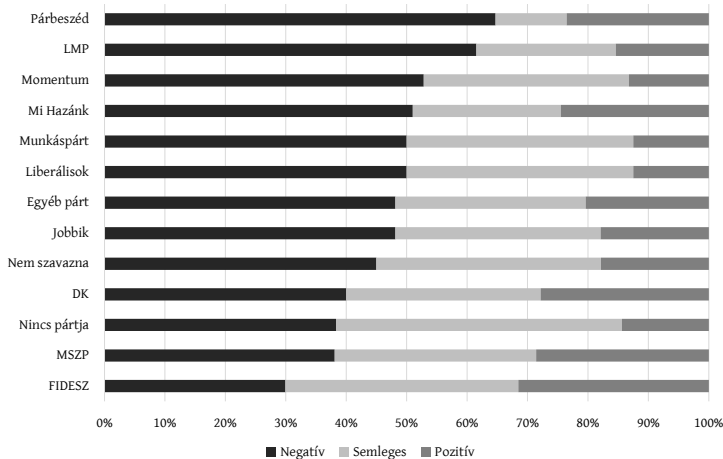
Különösen érdekes Magyarország esete (10. ábra), ahol a Kínával kapcsolatos álláspontok nem az egyes pártok világnézete, hanem sokkal inkább a kormány és az ellenzék közötti törésvonal mentén válnak el egymástól. Bár a baloldali pártok szavazói kevésbé elutasítók Kínával szemben, mint a többi párt szimpatizánsai,

9. ábra: A lengyelországi pártok szavazóinak véleménye Kínáról
Polish voters' views on China by party preference

*Koalicja Polska (Polskie Stronnictwo Ludowe, Kukiz'15 i inni); **Zjednoczona Prawica (Prawo i Sprawiedliwość, Solidarna Polska, Porozumienie); ***Koalicja Obywatelska (Platforma Obywatelska, Nowoczesna, Zielonii, Inicjatywa Polska i inni); ****Lewica (Sojusz Lewicy Demokratycznej, Solidarna Polska, Porozumienie)
Forrás: a szerzők saját szerkesztése Turcsányi (2020) alapján

10. ábra: A magyarországi pártok szavazóinak véleménye Kínáról
Hungarian voters' views on China by party preference

Forrás: a szerzők saját szerkesztése Turcsányi (2020) alapján

még őket is jelentősen megelőzik a Fidesz elvileg jobboldali, antikommunista és konzervatív támogatói. A Kína kapcsán erősen negatív érzelmekeket mutató szavazók pártjai között viszont egyszerre találhatunk baloldali, jobboldali, szélsőjobboldali és liberális pártokat is. Azaz Magyarország esetén Kína megítélése sokkal inkább a magyar kormány megítélésével és a belpolitikai helyzettel függ össze, mintsem Kína saját jellemzőivel.

Következtetések

A fent ismertetett közvélemény-kutatási adatokból kiderült, hogy a V4 országok esetében gyakorlatilag keresve sem találni olyan független változót, amely jelentős mértékben befolyásolná a Kínáról kialakult képet. S nem csupán a válaszadók nemének, életkorának, iskolai végzettségének nincs igazán kimutatható hatása a Kína-percepcióra, de az olyan, értékválasztást tükröző kérdések, mint például a kommunizmushoz, a demokráciához vagy az autoriter rendszerekhez fűződő viszony sincsenek feltétlenül hatással arra, hogy a négy vizsgált ország társadalmi miként ítélik meg a kelet-ázsiai óriást. Ugyan az egyes országokban külön-külön felfedezhetők bizonyos jellemzők egy-két változó kapcsán, de ezek egyik esetben sem markánsak, illetve regionális összevetésben akár egymásnak ellentmondó eredményekkel is találkozhatunk.

Úgy tűnik tehát, hogy a klasszikus értelemben vett változók nincsenek hatással a Kínáról kialakult képre a V4 országokban. Felmerül tehát a kérdés, hogy akkor vajon milyen szempontok mentén alakulnak az álláspontok a négy országban. Véleményünk szerint az egyes kelet-közép-európai országok – köztük a V4 országok – Kína iránti nyitottságát sok esetben és változó mértékben befolyásolták például (1) korábbi negatív vagy éppen pozitív tapasztalatok a kínai vállalatokkal folytatott együttműködések kapcsán, (2) az Európai Unió intézményeinek kritikái, (3) biztonságpolitikai vagy éppen (4) gazdasági megfontolások, továbbá (5) az Amerikai Egyesült Államok aktívabb diplomáciája a régióban. Mindezek hatására Kelet-Közép-Európa több országában is fokozatosan megváltozott a Kínafelfogás az elmúlt években, ez azonban elsősorban kormányzati szinten jelentkezett, míg a társadalom szintjén nem rajzolódik ki jelentősebb mintázat. Sőt, úgy tűnik, hogy még a társadalom gyakorlatilag minden rétegét érintő koronavírus sem változtatott ezen a „trendtelenségen”, eddig legalábbis ez sem játszott jelentős szerepet a Kínával kapcsolatos percepciók alakításában. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy bár a V4 országokat számos történelmi és politikai szál, gazdasági és geopolitikai érdek fűzi össze, a V4 társadalmak percepciói mégsem egységes séma mentén alakulnak, és ugyanúgy, ahogy nincs egységes V4 identitás, nincs egységes V4 álláspont sem, különösen nincs akkor, ha Európán kívüli szereplőkről, illetve a hozzájuk fűződő viszonyról van szó.

Tekintettel arra, hogy a jelen tanulmány alapjául szolgáló közvélemény-kutatási adatok felvételére 2020 végén került sor, elképzelhető, hogy a koronavírus-járvány hatásai még nem „ülepedtek le” kellő mértékben, nem formálták tartósan a válaszadók véleményét. Ennek kapcsán – de ettől függetlenül is – a kutatás lehetséges folytatása érdekében egy későbbi időpontban érdemes lenne hasonló kérdésekkel megismételni az adatfelvételt, hogy kiderüljön, vajon a pandémia nyomán kirajzolódik-e egy újfajta trend, egy egységesebb V4-mintázat.

Köszönetnyilvánítás

A cikk a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal (NKFIH) által támogatott „Kína és Oroszország infrastruktúra-építése Kelet-Közép-Európában: Eltérő válaszok egy többdimenziós kihívásra” című, FK_138317 számú projekt támogatásával készült.

Irodalom

- Brůnžá, A. (2021): Where China went wrong in Central and Eastern Europe. *South China Morning Post*, 2021. június 10. <https://www.scmp.com/comment/opinion/article/3136630/where-china-went-wrong-central-and-eastern-europe> (Letöltés: 2023. 05. 05.)
- EC [European Commission] (2017): *Special Eurobarometer 467. Future of Europe*. European Union. https://www.politico.eu/wp-content/uploads/2017/11/ebs_467_social_issues_en.pdf (Letöltés: 2023. 05. 05.)
- Garlick, J. (2019): China's Economic Diplomacy in Central and Eastern Europe: A Case of Offensive Mercantilism? *Europe-Asia Studies*, 8., 1390–1414. <https://doi.org/10.1080/09668136.2019.1648764>
- IRI [International Republican Institute] (2017): *Public opinion in Hungary, Poland, Czech Republic and Slovakia*. Center for Insights in Survey Research. https://www.iri.org/sites/default/files/for_country_full_presentation_may_24_2017.pdf (Letöltés: 2023. 05. 06.)
- Jakóbowksi, J. (2018): Chinese-led Regional Multilateralism in Central and Eastern Europe, Africa and Latin America: 16 + 1, FOCAC, and CCF. *Journal of Contemporary China*, 113., 659–673. <https://doi.org/10.1080/10670564.2018.1458055>
- Kaczmarek, M., Jakóbowksi, J. (2017): Beijing's mistaken offer: the '16+1' and China's policy towards the European Union. *OSW Commentary* Nr. 250. https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/commentary_250_0.pdf (Letöltés: 2023. 05. 06.)
- Karásková, I., Bachulska, A., Szuonomár, Á., Vladisavljev, S. (eds.) (2020): *Empty shell no more: China's growing footprint in Central and Eastern Europe*. Association for International Affairs (AMO), Prague https://chinaobservers.eu/wp-content/uploads/2020/04/CHOICE_Empty-shell-no-more.pdf (Letöltés: 2023. 05. 06.)
- Matura, T., Szuonomár, Á. (2016): Perceptions of China among Central and Eastern European university students. In: Wardęga, J. (ed.): *China-Central and Eastern Europe cross-cultural dialogue: society, business, education in transition*. Jagiellonian University Press, Kraków, 103–120.
- Matura, T. (2018): The Belt and Road Initiative depicted in Hungary and Slovakia. *Journal of Contemporary East Asia Studies*, 2., 174–189. <https://doi.org/10.1080/24761028.2018.1537091>
- Matura, T. (2021): *Chinese Investment in Central and Eastern Europe: A reality check*. Central and Eastern European Center for Asian Studies, Budapest https://1585552c-d0b7-4a71-b606-c7fabbfa86-da.filesusr.com/ugd/72d38a_373928ea28c44c7f9c875ead7fc49c44.pdf (Letöltés: 2023. 05. 06.)

- Silver, L., Devlin, K., Huang, C. (2019): *China's Economic Growth Mostly Welcomed in Emerging Markets, but Neighbors Wary of Its Influence*. Pew Research Center <https://www.pewresearch.org/global/2019/12/05/chinas-economic-growth-mostly-welcomed-in-emerging-markets-but-neighbors-wary-of-its-influence/> (Letöltés: 2023. 05. 06.)
- Silver, L., Huang, C., Clancy, L. (2022): *How Global Public Opinion of China Has Shifted in the Xi Era*. Pew Research Center <https://www.pewresearch.org/global/2022/09/28/how-global-public-opinion-of-china-has-shifted-in-the-xi-era/> (Letöltés: 2023. május 6.)
- Šimalčík, M., Bajerová, A., Karásková, I., Matura, T., Ostrowska, A., Surdel, B. (2019): *Perception of China among V4 Political Elites*. Central European Institute of Asian Studies, Bratislava https://ceias.eu/wp-content/uploads/2019/12/V4-views-of-China_paper_FINAL-1.pdf (Letöltés: 2023. 05. 06.)
- Suetiyi, L., Yidong, C. (2022): Mapping perception of China in Central and Eastern Europe. *Asia Europe Journal*, 3., 305–327. <https://doi.org/10.1007/s10308-021-00607-5>
- Szunomár, Á. (2018): One Belt, One Road: Connecting China with Central and Eastern Europe? In: Cheng, Y., Song, L., Huang, L. (eds.): *The Belt & Road Initiative in the Global Arena: Chinese and European Perspectives*. Palgrave Macmillan, Singapore, 71–85.
- Szunomár, Á. (2020): Home and host country determinants of Chinese multinational enterprises' investments into East Central Europe In: Szunomár, Á. (ed.): *Emerging-market multinational enterprises in East Central Europe*. Palgrave Macmillan, 51–86.
- Turcsányi, R., Karásková, I., Matura, T., Šimalčík, M. (2019): Followers, Challengers, or By-Standers? Central European Media Responses to Intensification of Relations with China. *Intersections EEJSP*, 3., 49–67. <https://doi.org/10.17356/ieejsp.v5i3.564>
- Turcsányi, R. Q., Sedláková, R., Čeněk, J., Kironská, K., Findor, A., Buchel, O., Hruška, M., Brona, A., Bērziņa-Čerenkova, U. A., Esteban, M., Gallelli, B., Gledić, J., Gries, P., Ivanov, S., Jerdén, B., Julienne, M., Matura, T., Rühlig, T., Summers, T. (2020): *European public opinion on China in the age of COVID-19. Differences and common ground across the continent*. Palacky University, Olomouc, Central European Institute of Asian Studies, Bratislava <https://sinofon.cz/wp-content/uploads/2020/11/COMP-poll-final.pdf> (Letöltés: 2023. 05. 06.)
- Turcsányi, R. Q. (2020): China and the Frustrated Region: Central and Eastern Europe's Repeating Troubles with Great Powers. *China Report*, 1., 60–77. <https://doi.org/10.1177/0009445519895626>
- UNCTAD (2020): *Merchandise trade matrix in thousands United States dollars, annual, 2011-2020*. https://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx?IF_ActivePath=P%2C15912%2C15914 (Letöltés: 2023. 05. 06.)
- Xin, C. (2021): *How the CEE citizens view China's development in 2020*. China-CEE Institute Nonprofit Ltd., Budapest https://china-cee.eu/wp-content/uploads/2021/04/2021book05_HOW-THE-CEE-CITIZENS-VIEW-CHINA'S-DEVELOPMENT-IN-2020.pdf (Letöltés: 2023.05.05.)